Усім, хто любить природу й оберігає її багатства

Полювання та риболовля

№ 5 (187), ТРАВЕНЬ 2017 р.
Всеукраїнська газета

- Воронам пощастило
- Охорона в Білорусі
- Бокфлінти
- Вартість ножа

І. Ступницька, Хмельницька обл.

Зброя у древніх віруваннях українців

Історичні джерела свідчать, що в мисливців ціна мисливської зброї залежала не лише від її матеріальної якості та фізичного стану, фірми, яка її виготовила, але й від «ступеня її завороженості», яка надавала пострілу сили та влучності на полюванні.

Зброярська мисливська міфологія знайшла своє відображення в багатьох етнографічних публікаціях. Зокрема Наукове товариство імені Тараса Шевченка у «Програмі до збирання відомостей» під час дослідження побуту етнографічних груп рекомендувала етнографам звертати увагу й на зброю. Низка етнографів займалась дослідженням міфології, пов'язаної з мисливською зброєю, зокрема В. Шухевич у праці «Гуцульщина» не лише детально описав тогочасну мисливську зброю гуцулів, але й подав міфологію гуцулів щодо мисливської зброї: «…не досить мати добру пушку, треба, аби під ню ішла звірка, аби її добре оцілити, аби гук із пушки не розходився далеко і т. ін., а се усе можна осягнути лише чарами». У праці він описав також методи «примівок» над рушницями.

Великий вклад у мисливську зброярську етнографію Гуцульщини зробив Володимир Гнатюк. Саме він записав специфічну «Гуцульську колядку», яка пояснює відношення гуцулів до полювання, і зокрема до мисливської зброї:

«Ой поза луги, поза луженьки,
Ой дай, Боже! (повторюється після кожного рядка)
Припав ми туди молодий сніжок.
Походив по нім чудний звіренько,
Чуден звіренько, сив олененько.
Послідив же'го можний пановенько,
Кликнув, покликнув на слуги свої:
«Служеньки мої, все вірненькії,
Зброю збирайте, в поле вступайте,
Чей бог поможе звіря спіймати,
Звіря спіймати та й постріляти»
Ой яв же пан звір поганяти,
Яло ся звіря д'пану вбертати,
Д'пану вбертати та й промовляти:
«Ой, пане, пане, не стріляй мене,
Не стріляй мене, не рубай мене!
Пусти ж мя, пане, в темні луженьки,
Там же ти мене легко спіймаєш,
Зіб'єш роженьки та й пароженьки,
Приб'єш роженьки при нових сінях,
А пароженьки в світлій світлонці.
Ой на роженьки будеш вішати,
Будеш вішати яснії зброї;
На пароженьки будеш вішати,
Будеш вішати дорогі шати».

У етнографічній праці «Браконьєри давнього лісу Сандомирського» (Львів,1905 р.) К. Матіас зазначав, що в Галичині професійні браконьєри під час вступу до професійних банд вважали рушниці всіх членів банди завороженими. Вони вірили, що з такої рушниці жодний постріл не буде хибним. Найбільшою ознакою завороженої рушниці був отвір у прикладі, у який укладався якийсь чародійський предмет, після чого його забивали кілком. Також, щоб рушниця завжди добре стріляла, браконьєр повинен був під час Святої Літургії виплюнути проскурку, яку видають у церкві під час Святого Причастя, і нею набити стволи, або ж стріляти у скульптуру Ісуса Христа, чи ж у перший вийнятий після випікання хліб. Інші браконьєри закопували зброю на краю дороги, якою повинен був проїжджати віз із померлим, щоб її таким чином заворожити.

Також тогочасні фахові мисливські видання писали про факти вдалого полювання з завороженими мисливськими рушницями. Зокрема «Ловець» повідомляв, що Василь Вовчук із Гриняви кожного Великодня ходить із рушницею до церкви, і це допомогло йому відстріляти аж 30 ведмедів.

Ґрунтовне етнографічне дослідження гуцульського мисливства, зокрема, мисливського зброярства провів Ярослав Зеленчук у дисертаційному дослідженні «Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини». Він опитав майже сорок найдосвідченіших мисливців і рибалок Гуцульщини. Серед іншого ставив запитання про зброю, зокрема: яку зброю ви використовуєте? Які набої ви використовуєте? Який вид зброї ви вважаєте найкращим для полювання в гірських умовах? Кого з відомих зброярів ви знаєте?

Мисливець Готич Іван Васильович, 1924 р.н. із присілка Багни с. Криворівня зазначав, що: «Є дуже багато примівок до зброї, до польовання, але їх не можна передавати кому-небудь, бо таким способом людина може свою душу продати сатані».

Він вказував на випадок, який трапився у Космачі, де в одного чоловіка ведмідь убив корову, і господар прийшов по допомогу до старійшини Юрія Пігача. Він пішов до Космача на ведмедя і знав, де той перебуває. Ведмідь проти своєї волі йшов на Пігача, який забив його з рушниці. Диявол Пігача гнав ведмедя на нього.

Мельник із Бережниці — Василь Макіїв пішов до Пігача позичити рушниці на полювання. Пігач його запитав, що він хоче вбити: драпіжну звір чи їжну. Мельник сказав, що хоче вполювати щось їжне, а не драпіжне. Пігач дав йому рушницю і сказав, що вранці на сході сонця на тебе в лісі вийдуть троє козет, і одного з них можеш убити.

Уранці на нього справді вийшли дві козі й один цап. Він намірився стріляти в цапа, а йому здалося, що трирічний хлопчик тримає цапа за роги. Коли він відхилив рушницю від прицілу, то побачив, що немає ніякої дитини. Під час повторної спроби вбити цапа, йому знову показався хлопчик, який тримав цапа за роги…

Мельник повернувся з полювання без нічого і віддав рушницю Пігачеві. Пігач знав, що щезник триматиме цапка за роги, бо то був його слуга. Сказав Мельникові, що треба було не боятись і стріляти у цапка.

Він також указував, що для ворожіння мисливці клали у порох 9 жілець із гадюк. Коли священик на Йордан святить воду, то треба вкрасти пісок із річки і тоді на твою зброю йде звір».

На відміну від язичників, які з метою вдалого полювання використовували різноманітні методи ворожіння, християни латинського обряду мали в Галичині свого покровителя — святого єпископа Губерта, який займався мисливством. Його свято відзначали 3 листопада. Львівські мисливці з метою вшанування святого Губерта зібрали кошти й у костелі святої Єльжбєти (Єлизавети) організували вівтар.

Правда, як з'ясувалось пізніше (1935р.), мисливська громада Львова мала проблеми з парафіянами костелу. Предметом конфлікту стало не мисливство, а власне зброя у руках Святого Губерта, зображеного на вітражі. Згодом цей вітраж вони прикрили іконою Святої Діви Марії, оскільки в їхньому розумінні святий не може зображуватись із зброєю в руках під час полювання. Це надзвичайно обурило мисливців, які за власні кошти побудували каплицю, а особливо те, що місцевий священик нічого не робив, бо не хотів вступати в конфлікт із парафіянами. На думку голови Галицького мисливського товариства, така ситуація склалась через те, що парафіяни походили з нижчих прошарків суспільства й були малоосвіченими. Було подано відповідне звернення від Галицького мисливського товариства архієпископу, який пообіцяв виправити непросту ситуацію на їхню користь.

Історичні джерела свідчать про щорічні відправи перед вівтарем святого Губерта під час організації мисливських з'їздів. Крім того, Малопольське мисливське товариство, яке діяло в Львові, розпочинало таким чином свою роботу.

Відомо, що культ Святого Губерта в Галичині вшановували не лише в Львівському костелі Святої Єлизавети, але й у вірмен. Зокрема, у Львові у вірменській катедрі знаходився образ Святого Губерта.

Про велику пошану до свого патрона свідчить той факт, що багато товариств долучали до своєї назви ім'я цього святого. Так, у 1876 році у Львові засновано мисливське товариство ім. Святого Губерта, у 1883 р. — у Жовкві. Відомо, що товариство Святого Губерта існувало й у Станиславові, його офіс знаходився на вул. Каземирівській, 30 та в селі Рівне (теперішній Рожнятівський район). Усі ці товариства припинили свою діяльність у 1939 році.

О. Проців